

Framtiden för besättningar med bundna mjölkkor

- Vad mjölkproducenterna själv tror

The future for dairy herds keeping cows in tie-stalls

. What dairy producers think

Martin Lundin

Framtiden för besättningar med bundna mjölkkor

The future for dairy herds keeping cows in tie-stall

Martin Lundin

Handledare: Anders Herrlin, SLU, Lantbrukets byggnadsteknik

Examinator: Madeleine Magnusson, SLU, Lantbrukets byggnadsteknik

Omfattning: 10 hp

Nivå och fördjupning: Grundnivå, G1E

Kurstitel: Examensarbete

Kurskod: EX0000

Program/utbildning: Lantmästarsprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2011

Omslagsbild: Martin Lundin

Serietitel: nr: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Mjölkkor, uppbundet, enkätundersökning,

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap

FÖRORD

Lantmästarprogrammet är en två-årig universitetsutbildning vilken omfattar 120 högskolepoäng (hp). En av de obligatoriska delarna i denna är att genomföra ett eget arbete som ska presenteras med en skriftlig rapport och ett seminarium. Detta arbete kan t.ex. ha formen av ett mindre försök som utvärderas eller en sammanställning av litteratur vilken analyseras. Arbetsinsatsen ska motsvara minst 6,7 veckors heltidsstudier (10 hp).

Idén till studien kom jag på själv då jag är intresserad av mjölkkor och är uppväxt och jobbat mycket på en gård med bundna mjölkkor. Då detta system blir mer ovanligare i Sverige vill jag därför undersöka mer om ämnet och hur det kommer förändras inom de närmaste åren.

Ett varmt tack riktas till min handledare universitetslektor LBT Anders Herlin som har hjälpt mig och kommit med idéer hur arbetet och enkäten skulle läggas upp. Ett varmt tack riktas också till de lantbrukare som tog sig tid och fylla i enkätstudien. Jag vill också tacka SLU som har sponsrat med pengar till utskicken av min enkät. Ett varmt tack riktas också till min klasskompis Rasmus Ringström som har stöttat mig under tiden jag har gjort arbetet.

Examinator till arbetet har varit forskare Madeleine Magnusson från SLU Alnarp.

Alnarp september 2011

Martin Lundin

Innehåll

SAMMANFATTNING	3
SUMMARY	4
INLEDNING	5
BAKGRUND	5
MÅL	5
SYFTE	5
AVGRÄNSNING	6
LITTERATURSTUDIE	7
INLEDNING	7
OLIKA INHYSNINGSSYSTEM	7
MJÖLKNINGSANLÄGGNING	8
EKOLOGISK PRODUKTION SAMT FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR DENNA	8
NY FÖRESKRIFT	9
STATISTIK	9
MATERIAL OCH METOD	11
FÖRSÖKSUPPLÄGGNING	11
RESULTAT	12
DISKUSSION	16
SLUTSATS	16
REFERENSER	17
SKRIFTLIGA	17
BILAGOR	18
BILAGA 1	18
FRÅGEEKÅTEN SOM SKICKADES UT TILL LANTBRUKARNA	18

SAMMANFATTNING

De senaste åren har mjölkbesättningarna i Sverige förändrats. Det mest dominerande sättet har varit att hålla korna bundna men efterhand som mjölkgårdarna har rationaliserats och blivit modernare har det blivit vanligare att många lantbrukare ställt om till lösdrift. År 2007 bestämde jordbruksverket att alla nya stallar som ska byggas för mjölkkor ska vara lösdriftssystem, vilket innebär att våra bundna besättningar kommer försvinna i framtiden. Det här examensarbetet har ställt frågan till mjölkproducenter med bundna kor hur de ser på framtiden för sina besättningar.

Idag (2011) finns det 348 100 mjölkkor i Sverige. Av dem står ungefär hälften i uppbundna system. De olika systemen som korna kan stå i är långbås, kortbås samt mellanbås. Det vanligaste systemet för bundna kor i Sverige är uppbundna kortbås. År 2007 kom en ny lag att alla nya mjölkstallar som byggs i Sverige måste byggas som lösdriftsstallar för att korna ska kunna uttrycka sina naturliga beteenden. Detta innebär att de bundna systemen kommer på sikt försvinna i Sverige.

För att reda ut hur situationen ser ut just nu och hur den kommer förändras med de bundna mjölkbesättningarna skickades en enkät ut till just dessa gårdar. Enkäten skickades ut till gårdar som hade mellan 50 ó 110 mjölkkor då dessa skulle svara för besättningar som har en rimlig storlek i Sverige. Gårdarna var slumpvis utvalda och låg någorlunda jämnt fördelat över landet.

Svar inkom från totalt 34 gårdar och resultaten visade att snittålder hos de svarande lantbrukarna låg på ca 52 år. Medelkoantalet låg på 64 kor och det var 0,91 anställda per gård.

Sammanfattningsvis så kommer ungefär hälften av gårdarna i undersökningen sluta med mjölkkor inom de närmaste åren för att istället ställa om till annat djurslag eller sluta. Den vanligaste orsaken för dem som skulle sluta var åldersskäl och att det inte fanns en yngre generation på gården som ville ta över, samt att det är för dålig lönsamhet för att bygga nytt. Positivt var att det fanns en bra framtidstro hos 1/3 av gårdarna som kommer att bygga nya stallar och fortsätta satsa på mjölkkorna och på de flesta av dessa gårdar fanns det också en yngre generation som ville ta över och driva gården vidare.

SUMMARY

The way to keep dairy cows has changed during the last decades in Sweden. Previously, dairy cows were mainly kept in tie-stall systems. Gradually, as herd size have increased and farms have become more rationalized and modern, the way farmers keep cows is shifting towards keeping them in cubicles or loose-housed. Authority regulations have since 2007 not allowing new tie-stall housing to be built, only loose housing or cubicles. Thus, tie-stall housing will be phased out. This diploma paper discusses this situation and tries to foresee the coming changes.

There are about 348 100 (in 2011) dairy cows in Sweden. About half of the dairy cows are kept in tie-stalls. There are three different principle tie-stall systems: Long-stalls, short-stalls and a mix of these two. The most common is the short-stall. But as pointed out, no new facilities where cows are kept in tie-stalls will be built.

In order to describe the current situation of tie-stall herds, and to give some estimate of the future of existing herds, a questionnaire was sent to dairy farmers who kept cows in tie-stalls. The herd size of the farms varied between 50-110 dairy cows as this would represent a size of herd that is relatively economic sustainable. The herds were randomly selected from a list of herds with tie-stall housing and geographically evenly distributed. Out of 95 questionnaires sent out, 43 were returned.

Farmers in the survey was on average 52 years old, herd size was 64 cows and there were 0,91 employee per farm. About 50 % of the farms will stop dairy production in the next 5 years. The others will either stop or change to other animal categories. There are many reasons to continue or stop dairy production at the studied farms but some will convert to some kind of loose-housing or cubicles and others will continue the present production in tie-stalls. The results are discussed in the paper.

INLEDNING

Traditionellt sätt har det vanligaste sättet att hysa in våra mjölkkor i Sverige varit att hålla dem bundna. Men efterhand som gårdarna har blivit större och rationaliserats de senaste årtionden har lantbrukarna valt att ställa om till lösdrift för det är lättare och placera korna i olika grupper på hur mycket de producerar i mjölk. År 2007 kom det nya föreskrifter att alla nya mjölkstallar som byggs måste byggas som lösdriftssystem. Detta innebär att stallar med bundna kor kommer att bli färre i framtiden. Aktuell frågeställning är hur situationen kommer att förändras i framtiden för lantbrukare med bundna besättningar. För att reda ut hur situationen ser ut just nu och hur det kommer förändras undersöks de i detta arbete genom en enkät som skickats ut till just de lantbrukarna med bundna mjölkbesättningar.

Bakgrund

De flesta besättningar med bundna mjölkkor är relativt små men efterhand som gårdarna blir större i Sverige så satsar allt fler lantbrukare på nya lösdrifter som är betydligt rationellare och det är lättare att hantera djuren i grupper och inte individuellt som i bundna system. Detta är också en anledning till att det har skett en snabb strukturomvandling de senaste 10-20 åren och kommer också göra så framöver då de bundna korna kommer bli färre istället kommer kor i lösdrift att öka.

Mål

Målet med arbetet är att undersöka vad de lantbrukarna med uppbundna besättningar har för planer i framtiden med sina gårdar. Om det ska bygga nytt eller sluta för att få en uppfattning hur de uppbundna mjölkbesättnings framtid ser ut i Sverige.

Syfte

Syftet med arbetet är att reda ut hur situationen är just nu på gårdar med bundna mjölkkor samt vad lantbrukarna själva tror om framtiden med bundna kor.

Avgränsning

Arbetet avgränsas med att bara undersöka svenska gårdar och i huvudsak besättningar som har över 50 mjölkkor då detta är rimlig storlek på ett familj jordbruk samt i närheten av vad medelkobesättningen ligger på år 2011 i Sverige. Det kommer inte heller blanda in några ekonomiska aspekter i arbetet.

LITTERATURSTUDIE

Inledning

Förr i tiden var arbetet med mjölkkor mycket tungt. Nästan alla moment som mjölkning, utfodring och mockning gjordes för hand och man var många som hjälptes åt på varje gård. Den tekniska utvecklingen har dock förändrats och arbetet har rationaliserats. Ett av de första tekniska framstegen var att man kunde leda in vattnet med vattenledning istället för att bära vattnet för hand. Strax efter första världskriget tillverkades den första mjölkmaskinen i Sverige. Men det dröjde 20 år innan det slog igenom på riktigt. På 1960-talet började mejerierna hämta mjölk med tankbil direkt från gården istället för att man fick bära mjölk i tunga mjölkspannar. Samtidigt höjde mejerierna sina kvalitetskrav och bonden var tvungen att skaffa en egen kyltank. Vid denna tid introducerades även rörmjölkningen så mjölken kunde rinna direkt ner till mjölktanken genom ledning och man slapp bära mjölk i tunga spannar (Arla, 2010).

Olika inhysningssystem

Det finns olika inhysningssystem för uppbundna mjölkkor. Man brukar skilja mellan långbås, kortbås samt mellanbås. I kortbåssystemet, som är det vanligaste systemet i Sverige står korna med huvudet in över foderbordet hela tiden. I långbås kan korna stängas ute från foderbordet under utfodringsarbetet. Mellanbås är ett kortbås med svängbara fodergrindar och fångbås där korna kan släppas lösa före mjölkning på en annan plats (Lärn-Nilsson et al., 1998). Man rekommenderar också att ha båsavskiljare mellan minst vartannat djur så att varje ko kan ligga ner och på så sätt undvika onödiga stressmoment (Jordbruksverket, 2010).

I ladugårdar med kortbås och mellanbås är det lättare att få goda utfodringsrutiner. Korna har möjlighet att dricka och äta under mjölkningen samt när de vill under dygnet. Detta ger en jämnare fodersmältning och därmed bättre förutsättningar för bakterierna i våmmen att fungera effektivt. Kortbåssystem har tyvärr två stora nackdelar. Den ekonomiskt mest betydelsefulla nackdelen är att juverhälsan blir sämre då spentrampsfrekvensen ökar. Den andra nackdelen med kortbås är att djuren oftast blir smutsigare. Detta kunde förr motverkas med den så kallade kodressören som gav korna en elektrisk stöt när hon krökte rygg på fel plats och tvingade backa och avföringen hamnade i utgödslingen istället för på båsfallen. Men kodressören är idag förbjuden då den ansågs att den utsatte korna för oacceptabelt lidande och ökade risken för spentramp och mastit. Grundtanken med s.k. mellanbås är att kombinera fördelarna hos lång- och kortbås. Det finns ett flertal varianter av mellanbås (Elovsson, 1982).

Mjölkningsanläggning

En bra och modern mjölkningsanläggning är det bästa för att få så god mjölkning som möjligt, då mjölkningsanläggningen är i drift under fyra till sex timmar per dag 365 dagar om året. Så anläggningen används mellan 1500 till 2000 timmar per år.

Det behövs ett flertal komponenter för en fungerande mjölkningsanläggning. En vakuumpump krävs för att kunna mjölka. Vakuumpumpen är hjärtat i mjölkningsanläggningen. Den skapar ett undertryck som gör det möjligt att mjölka. Om vakuumpumpen är gammal och sliten finns det risk att kapaciteten är dålig med instabilt mjölkningsvakuum som följd. Instabilt vakuum kan vara lika skadligt för djuren som för hög eller för låg vakuumnivå. Vidare krävs en slutenhet där mjölken samlas från rören. I slutenheten kommer mjölken från rören som sedan spolats ut i tanken när en viss mängd mjölk har fyllts i behållaren (De Laval, 2010). En mjölkningsmaskin arbetar med undertryck, vakuum och omväxlande atmosfäriskt tryck. Vakuum uppstår genom att vakuumpumpen suger ut luft ur vakuumedningen. Smuts och vätska som råkats sugas in i ledningen fångas upp i vakuumbehållaren för att skydda pumpen från skador (Lärn Nilsson et al., 1998).

Mjölkning på båspall är ett relativt tidskrävande arbete som upptar en stor del av arbetstiden i en liten besättning. Man tjänar inget på att ha för många mjölkningsorgan per mjölkare eftersom det är viktigt att lägga gott om tid på en bra förbehandling. Har man för många mjölkningsorgan blir det lätt att man slarvar med förbehandlingen eller att man inte hinner med efterkontroll och avtagning i takt med att korna blir färdiga. Arbetssituationen för mjölkaren blir inte heller bra vilket också påverkar resultatet. Med automatiska avtagare kan dock arbetet underlättas, men man bör dock ta för vana att efterkontrollera juvret. Lämpligt antal mjölkningsorgan per mjölkare är 4-6. En mjölkräls som organen hänger i kan också underlätta arbetet (Lärn Nilsson et al., 1998).

Ekologisk produktion samt förutsättningar för denna

En målsättning inom ekologiskt lantbruk är att djuren ska ha möjlighet att kunna bete sig naturligt. Ett absolut krav i ekologisk djurhållning är att djuren ska få vara ute under sommarhalvåret. Under vinterhalvåret kan det vara svårt att ordna ett bra system för att ha nötkreatur, i synnerhet mjölkkor ute. Det gäller då att skapa en så bra stallmiljö som möjligt. Grundkraven på kornas närmiljö är att de ska kunna lägga sig/resa sig obehindrat och att de ska kunna äta och vila ostört. I en båsladugård uppfyller en välströdd, halkfri, båsplats (gärna försedd med båspallmatta) med båsavskiljare dessa grundkrav. Generellt sett ger ett lösdriftsstall bättre förutsättningar för djuren att bete sig naturligt än en båsladugård, men det finns inga entydiga svar på vilken inhysningsform djuren mår bäst. Det är skötaren som är den absolut viktigaste faktorn för djurens välbefinnande. En duktig djurskötare kan få nästan vilket system som helst att fungera, medan en öperfektö djurmiljö sällan kan kompensera en dålig djurskötare. Eftersom kor är flockdjur som är anpassade till att röra sig över stora ytor innerbär det alltid ett stort ingrepp i deras djurmiljö när de hålls i trånga byggnader. I en båsladugård är kons rörelsefrihet starkt begränsad. Bristen på motion är negativ för bl. a kons förmåga att resa och lägga sig. Dessutom tillåter inte alltid utrymmet på båspallen att korna ligger samtidigt, utan deras möjlighet att välja när de vill vila är reducerad.

Om man då ser till lösdriftsladugård är den inte heller helt idealisk ur beteendesynpunkt. Aggressionsnivån ökar med minskat utrymme och ytorna i ett lösdriftsstall är sällan tillräckligt stora för att ranglåga djur ska kunna komma undan hotbeteenden från de ranghöga. Spaltligganden kor och andra avvikanden beteenden förekommer också. Det finns en tendens till att juver- och fruktsamhetsproblem är mindre i lösdriftsstallar jämfört med i stallar med bundna kor, medan klövproblem är vanligare (Brasch och Frid, 1994).

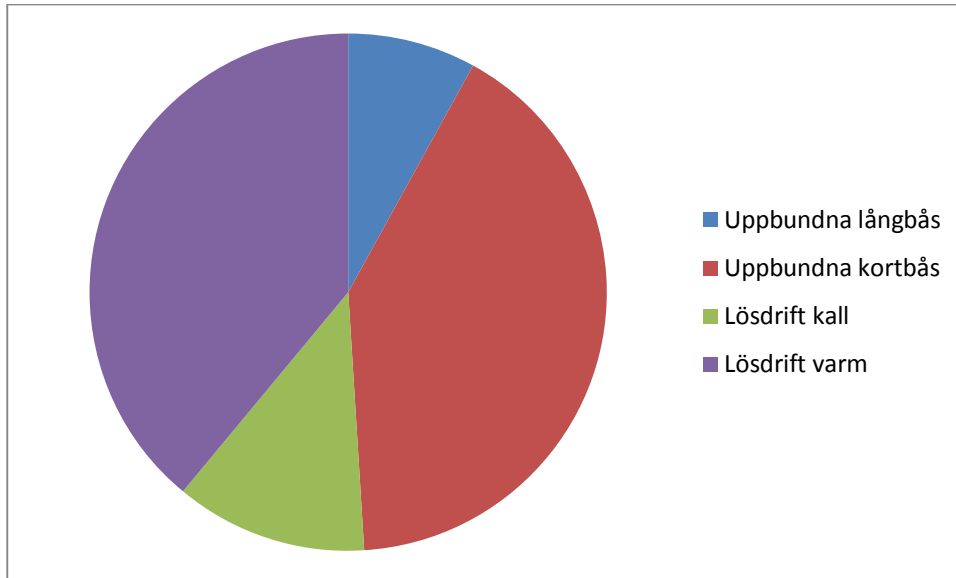
Efterfrågan på ekologisk mjölk anses vara god då en satsning skedde på att 25 % av alla livsmedel i offentliga storkök och restauranger ska vara ekologiska och då senast 2010. En orsak som får mjölkproducenterna att tveka om de ska certifiera sin produktion är att 1999 tog EU:s ministerråd beslutet att efter den 31 december 2010 skulle det inte vara tillåtet och hålla ekologiska nötkreatur bundna. Från denna regel finns det dock två undantag. Det första undantaget är att man måste ha sina uppbundna nötkreatur i en byggnad som existerade den 24 augusti år 2000. Djuren skall då ha tillgång till regelbunden rastning och att det är välstrött under djuren samt individuell skötsel. Dock måste man söka dispens hos jordbruksverket och då kan man få fortsätta med denna produktion fram till år 2013 då dispensen går ut. Det andra undantaget gäller små besättningar dvs. om man har mindre än 45 kor, djuren måste rastas två gånger per vecka året runt och detta skall ske på bete eller rastgårdar utomhus. Varför man valde just 45 kor beror på att medelkoantalet i svensk mjölkbesättning ligger på 46 kor. De flesta ekologiska mjölkbesättningarna ca 60 % går redan i lösdrift och de flesta som har mindre än 45 kor har de uppbundna (Jordbruksverket, 2007b).

Ny föreskrift

År 2007 kom en ny föreskrift (L100) att nya stallar för nötkreatur som byggs i Sverige ska vara lösdriftsstallar för att djuren skall kunna uttrycka sina naturliga beteenden (SJVFS 2010:15). Alltså är det inte tillåtet att bygga ett nytt stall för uppbundna kor. Undantaget gäller dock djurhållare som idag har ett stall där kvigor och kor står uppbundna kan fortsätta att använda det befintliga stallet eller bygga ut det. Men den dag ett helt nytt stall byggs skall det vara ett lösdriftsstall. När det gäller djurhållare som har uppbundna nötkreatur av hankön får de fortsätta med detta fram till 2017. Därefter ska även dessa djur gå i lösdrift (Jordbruksverket, 2007a).

Statistik

År 2010 fanns det 348 000 mjölkkor fördelade på 5460 mjölkbesättningar. Av dessa hålls ca 49 % uppbundna dvs. 170 529. Av dessa 170 529 står 8 % i långbås medan 41 % står i kortbås (figur 1; Svensk Mjölk 2010).

Figur 1. Mjölkornas fördelning i olika uppställningsformer i Sverige (Svensk Mjolk 2010).

MATERIAL OCH METOD

Försöksuppläggning

För att få svar på vad lantbrukaren själv tror om framtiden konstruerades en enkät med olika frågor och svarsalternativ som bestod av olika delar (se bilaga 1). Den första delen bestod av informationsfrågor om lantbrukaren och företaget. Den andra delen bestod av fem huvudfrågor med olika svarsalternativ angående framtidsplaner inom företaget och vad som skulle kunna påverka framtidsplanerna. Efter att adresser till lantbrukare med bundna kor erhållits, valdes 95 gårdar ut slumpmässigt med en viss fördelning över hela landet. Orsaken till att just 95 gårdar valdes ut var för att det skulle vara tillräckligt många för att dra statistiska slutsatser, samt lagom mycket med svar att bearbeta efterhand som svaren kom in. Gårdarna som kontaktades hade mer än 50 mjölkkor enligt listan då detta är rimlig storlek på ett familj jordbruk samt i närheten av vad medelkobesättningen ligger på år 2011 i Sverige. Kontakt togs via post. Kuvertet som skickades ut innehöll enkäten samt ett frankerat svarskuvert som frågorna sedan kunde skickas tillbaka i.

Direkt när svaren började komma tillbaka fördes de in i ett excelark. När svarstiden var slut hade jag fått 43 svar vilket blir en svarsfrekvens på 45 %.

RESULTAT

Resultatet av enkätstudien visade en hel del intressant fakta. Medelåldern på lantbrukarna visade sig vara 52,8 år. Den yngsta var 25 år medan den äldste var 75 år. Gårdarna hade en snittbesättning på 64 mjölkkor. Det visade sig att det fanns gårdar som hade mindre än 50 mjölkkor. Den minsta gården hade 28 mjölkkor medans den största hade 120 kor. Tillsammans hade alla gårdarna 2693 kor. Gårdarna hade i genomsnitt 0,91 anställda. Det brukades i medeltal 109 hektar per gård vilket omfattar totalt 4690 hektar mark. Gårdarna arrenderade i snitt 57,95 hektar vilket totalt 2434 hektar arrendemark (se tabell1). Gårdarna var jämnt fördelade över landet.

Tabell 1. De studerade mjölkproducenternas ålder, besättningsstorlek, anställda, areal och arrende

	Medel ± std av.	Min och max	Totalt
Ålder	52,8 år ± 10,86	25-75 år	
Antal kor	64 kor ± 20,39	28-120 kor	2693
Rekrytering	34,4 st. ± 34,51	0-120 st.	1445 st.
Antal anställda	0,91 st. ± 0,87	0-2,5 st.	39,15 st.
Areal	109 ha ± 49,31	40-250 ha	4690 ha
Varav arrende	57,9 ha ± 51,87	0-150 ha	2434 ha

De flesta av producenterna levererade sin mjölk till Arla. Åtta lämnade mjölken till Skånemejerier, två lämnade mjölk till Norrmejerier medan två andra lämnade till Milko. De två sista gårdarna levererade mjölk till Gävlemejerier samt Falköpings mejeri (se tabell 2).

Tabell 2. Vilket mejeri som de studerande gårdarna levererar mjölken till

Mejeri	Antal	Procent
Arla	29 st.	67,5 %
Skånemejerier	8 st.	18,5 %
Norrmejerier	2 st.	4,7 %
Milko	2 st.	4,7 %
Gävlemejeriet	1 st.	2,3 %
Falköpings mejeri	1 st.	2,3 %

Lite mer än en tredjedel skulle inte förändra något på gården inom de fem närmaste åren. Sju gårdar skulle satsa på en ny lösdrift med mjölkkor. Fem gårdar skulle ställa om till annat djurslag. Tre gårdar skulle antingen sluta eller fortsätta med den befintliga

produktionen. Tre hade skrivit annat svar och två av dem visste inte vad de skulle göra framöver medan en hade byggt ut sitt befintliga stall med 35 bundna platser (se tabell 3).
 Tabell 3. Sammanställning över hur lantbrukarna tror det ser ut om 5 år på gården

Svarsalternativ	Antal	Procent
Likadant som idag	15 st.	35 %
Likadant som idag/Utökat uppbundet	1 st.	2 %
Likadant som idag/ Annat djurslag	3 st.	7 %
Likadant som idag/ Annat djurslag/ Slutat	2 st.	4,5 %
Utökat antal uppbundna platser	1 st.	2 %
Byggt ny lösdrift för mjölkkor	7 st.	16 %
Ställt om till annat djurslag t ex. köttdjur	5 st.	11,5 %
Annat djurslag/ slutat med nötkreatur	2 st.	4,6 %
Slutat med nötkreatur	2 st.	4,7 %
Annat svar	3 st.	7 %
Inget svar	2 st.	4,6 %

De flesta (13 st.) valde att inte svara på hur det ser ut på gården om tio år, eftersom de redan svarat att inom 5 år skulle satsa på ny lösdrift, sluta med nötkreatur eller ställt om till annat djurslag. Sju av gårdarna skulle sluta med nötkreatur helt och hållet. Sex stycken skulle satsa på ny lösdrift med mjölkkor. Tre skulle ställa om till annat djurslag. Två trodde de skulle se likadant ut som det gjorde idag på gården. Av dem som fyllt i annat svar var det fyra som inte visste hur produktionen skulle se ut. Sen var där en som skulle satsa på växtodling istället (se tabell 4).

Tabell 4. Sammanställning över hur lantbrukarna tror det ser ut om 10 år på gården

Svarsalternativ	Antal	Procent
Likadant	2 st.	4,5 %
Likadant/Utökat uppbundet	1 st.	2 %
Likadant/Ny lösdrift	1 st.	2 %
Likadant/Annat djurslag/Slutat	2 st.	4,5 %
Utökat antalet uppbundna platser	1 st.	2 %
Byggt ny lösdrift	6 st.	13,5 %
Ny lösdrift/ Annat djurslag	1 st.	2 %
Annat djurslag/ Slutat	1 st.	2 %
Annat djurslag	3 st.	7 %
Slutat med nötkreatur	7 st.	16 %
Annat svar	6 st.	13,5 %
Inget svar	13 st.	30 %

De flesta valde att inte svara på frågan om vad lantbrukaren skulle satsa på vid ev. nybyggnation då de redan visste att ett nybygge av stall inte var aktuellt. Sjutton av gårdarna skulle satsa på AMS-mjölkning vid ev. nybyggnation av stall. Tre valde att satsa på stall med mjölkgrup medan ingen valde att satsa på karusell (se tabell 5).

Tabell 5. Sammanställning om vad lantbrukarna skulle satsa på vid ev. nybyggnation

Svarsalternativ	Antal	Procent
AMS	17 st.	40 %
Grop	3 st.	7 %
Karusell	0 st.	0 %
Inget svar	23 st.	53 %

På frågan varför lantbrukarna kommer sluta med mjölkkor kunde de ange mer än ett svarsalternativ. Tjugo lantbrukare skulle sluta på grund av åldersskäl, fjorton lantbrukare skulle sluta på grund av dålig lönsamhet. Nio valde att inte svara alls. Sex lantbrukare skulle sluta på grund av djurföreskrifter/ miljöpåverkan. Fyra har tappat intresset och valde att sluta på grund av det. Av dem som hade svarat annan orsak hade fyra skrivit att det sliter för mycket på kroppen. Två hade svarat generationsskifte dvs. att en yngre generation tar över och driver gården vidare. En hade svarat att arrendet upphör medan en hade svarat att han vill ha mer tid till annat i livet (se tabell 6).

Tabell 6. Sammanställning över orsaker varför lantbrukarna kommer sluta med mjölkkor (svarande kunde ange flera svarsalternativ)

Svarsalternativ	Antal	Procent
Dålig lönsamhet	14 st.	32 %
Bristande intresse	4 st.	9 %
Åldersskäl	20 st.	46 %
Djurföreskrifter/Miljöpåverkan	6 st.	14 %
Brist på areal	2 st.	21 %
Annan orsak	9 st.	21 %
Inget svar	9 st.	21 %

Nitton av gårdarna visste inte om någon inom familjen ville ta över gården i framtiden. På nio gårdar var det ingen som skulle ta över gården. Åtta gårdar visste säkert att en yngre generation ville driva gården med mjölkkor. På tre gårdar fanns det en yngre generation som kunde tänka sig och ta över men inte med mjölkkor utan istället med annat djurslag eller växtodling. På två av gårdarna hade lantbrukaren precis tagit över gården själv. På en gård fanns det en yngre generation som skulle ta över och driva gården vidare med antingen mjölkkor, annat djurslag eller växtodling. En gård valde att inte svara alls på frågan (se tabell 7).

Tabell 7. Sammanställning om en yngre generation kommer att ta över gården och hur gården kommer att drivas vidare

Svarsalternativ	Antal	Procent
Ja, med mjölkkor	8 st.	18 %
Ja med annat mjölkkor/Annat djurslag eller växtodling	1 st.	12,3 %
Ja med annat djurslag eller växtodling	3 st.	7 %
Nej	9 st.	21 %
Vet inte i nuläget	19 st.	44 %
Precis tagit över gården	2 st.	4,6 %
Inget svar	1 st.	2,3 %

Beroende på lantbrukarnas framtidsplaner kommer de framöver att behöva göra förändring på gården. Tretton lantbrukare kommer gå i pension. Åtta kommer inte förändra något alls medan lika många kommer köpa eller arrendera mer mark till gården. Sju lantbrukare kommer börja jobba med något inom en annan bransch. Fyra kommer säga upp sina arrenden och sin personal. Fyra valde att inte svara alls på den här frågan. Två kommer arrendera ut sin mark eller driva gården vidare med växtodling. Sen fanns det lantbrukare som skulle arrendera ut fastigheterna, fortsätta med bundna kor, generationsskifte där sonen tar över, redan gått i pension och sen var där en som inte visste vad han skulle göra i framtiden (se tabell 8).

Tabell 8. Sammanställning om vad lantbrukarna kommer förändra framöver på gården (svarande kunde ange flera svarsalternativ)

Svarsalternativ	Antal	Procent
Inte förändra något	8 st.	13 %
Köpa eller arrendera mer mark	8 st.	13 %
Säga upp mina arrenden	4 st.	6,5 %
Arrendera ut min mark	2 st.	3,3 %
Arrendera ut mina fastigheter	1 st.	1,6 %
Säga upp personal	4 st.	6,5 %
Anställa mera personal	0 st.	0 %
Börja jobba inom annan bransch	7 st.	11,5 %
Kommer gå i pension	13 st.	21,6 %
Har redan gått i pension	1 st.	1,6 %
Fortsätta enligt med uppbundna kor	1 st.	1,6 %
Vet ej i nuläget	1 st.	1,6 %
Inget svar	4 st.	6,5 %
Sonen tar över	1 st.	1,6 %
Driva gården vidare med växtodling	2 st.	3,3 %

DISKUSSION

Enkäten genomfördes under sommaren som oftast är en hektisk tid för lantbrukaren med skörd och allt, därför är jag nöjd att så många svar kom in. Jag anser själv att jag fick in tillräckligt med material (45 %) för att kunna dra rimliga slutsatser som gav svar på min frågeställning då svaren varierade så pass mycket. Detta innebär att jag valde rätt metod och det enklaste sättet för lantbrukaren att svara på enkäten. Men om det speglar verkligheten är ytterst tveksamt då det finns många mjölkgårdar med mindre än 50 kor som jag inte har tagit ställning till, då jag själv tror att dessa gårdar har sämre förutsättningar för att utöka sin produktion. Vilket bara skulle ge fler osäkra svar om framtiden eller fler som skulle sluta med sin mjölkproduktion inom de närmaste 5-10 åren.

Det som var mest intressant med enkäten var att få ta del av vad lantbrukarna själva tror och har för tankar i framtiden med deras lantbruk. Positivt är i varje fall att det finns framtidstro hos lantbrukarna då många ville fortsätta med sin befintliga produktion eller kommer satsa på att bygga nya lösdriftsstallar för mjölkkor. De flesta var överens om att de ville satsa på lösdriftsstallar med AMS-mjölkning, det jag tyckte var förvånande var att inte det var så många som ville satsa på mjölkgrup (se tabell 4). Antingen så fanns det en yngre generation som ville ta över eller så hade lantbrukaren precis tagit över själv på dessa gårdar. Dock är det många lantbrukare som är osäkra om det finns en yngre generation som vill ta över gården i framtiden (se tabell 7). Vad som hade varit intressant skulle vara och göra samma studie och skickat till lantbrukare med lösdriftsstallar med samma koantal för att jämföra om det är så stor skillnad mellan bundna besättningar och lösdriftsbesättningar, vilket skulle kunna var ett försök som bör göras i framtiden.

SLUTSATS

Mina slutsatser är att ungefär hälften av de bundna besättningarna med mer än 50 kor kommer att försvinna inom de närmaste 5-10 åren antingen genom att lantbrukaren kommer att bygga nya stallar eller väljer att sluta med den befintliga produktionen. De flesta som väljer att sluta gör det på grund av åldersskäl och att det inte finns en yngre generation som vill ta över gården i framtiden. Det finns en viss osäkerhet om gårdarna kommer drivas vidare då många lantbrukare var osäkra om en yngre generation ville ta över gården.

REFERENSER

Skriftliga

Arla. (2011) *Båsladugård eller lösdrift?* [online] (2011) Tillgänglig
http://www.arla.se/Default___19206.aspx [2011-09-18]

Brasch, A. och Frid, G. (1994) *Djurhållning i Ekologiskt Lantbruk*. Första upplagan. Jönköping

De laval (2010). *Mjölkning i uppbundna stallar*. [online] (2011) Tillgänglig
<http://www.delaval.se/NR/rdonlyres/451177D5-D7CB-4CF4-97A8-17E43D932AA6/0/RTSbroschyr.pdf> [2011-09-18]

Elovsson B. (1982) *Ekonomisk mjölkproduktion året om*. Första upplagan. Borås: LT:s förlag, ISBN 91-36-01843-0

Jordbruksverket. (2007a) *Så här sköter du dina nötkreatur*. Maj 2011. [online] (2011) Tillgänglig
<http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/djur/notkreatur/skotsel.4.1cb85c4511eca55276c80002339.html> [2011-07-26]

Jordbruksverket. (2007b) *Ekologiska nötkreatur*. April 2011. [online] (2011) Tillgänglig
<http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/djur/notkreatur/ekologiskdjurhallning.106.67e843d911ff9f551db80002504.html> [2007-09-18]

Jordbruksverket (2010). *Stallmiljö för nötkreatur*. 2010.[online] (2011) Tillgänglig
<http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/djur/notkreatur/stallmiljo.4.1cb85c4511eca55276c80001191.html> [2010-05-10]

Lärn-Nilsson, J. Danielsson, D. Eriksson, J. Ewing, K. Furugren, B. Jamieson, A. Olsson, S. Rydhmer, L. Stenberg, H. Widebeck, L. (1998). *Naturbrukets husdjur del 2*. Första upplagan. Borås: LT:s förlag, ISBN 91-27-35085-1

Statens jordbruksverk föreskrifter och allmänna råd SJVFS (2010:15) om djurhållning inom lantbruket m.m. (2010) Jönköping. (SJVFS 2010:15)

Svensk mjölk. (2011) *Mjölk i siffror 2011*. [online] (2011) Tillgänglig
<http://www.svenskmjolk.se/Global/Dokument/Dokumentarkiv/Statistik/Mj%C3%B6lk%20i%20siffror.pdf>. [2011-10-18]

BILAGOR

Bilaga 1

Frågeenkäten som skickades ut till lantbrukarna

Hej mjölkproducent,

Mitt namn är Martin Lundin och jag läser till lantmästare vid SLU i Alnarp och skall nu skriva ett examensarbete **angående framtidsplanerna för innehavare av mjölkkor i uppbundna system**. Då det är inte är tillåtet att bygga ett nytt stall för uppbundna nötkreatur vill jag reda ut vad ni lantbrukare som har uppbundna mjölkkor har för planer i framtiden med er produktion.

Jag hoppas du kan hjälpa mig genom att svara på nedanstående frågor och sända tillbaka blanketten (**i det frankerade kuvertet**) så snart som möjligt, dock senast den 16 augusti. Uppgifterna kommer inte kunna härledas till ert företag och du kommer förbli helt anonym. Vid frågor/synpunkter så hör gärna av dig.

Med vänliga hälsningar och tack för hjälpen

Martin Lundin, Blaholma 4167, 282 93 Röke, Telefon: 070 5984329

Handledare för examensarbetet är universitetslektor Anders Herlin, E-post: anders.herlin@slu.se, Telefon: 040-415219

Din ålder?

í í í í ..í í í í í í í í í í í í år

I vilket landskap drivs gården?

í í í í í í í í í í í í í í í í í

Hur många uppbundna kor finns det på gården? í í í í í í í í í í í í í í st.

Varav rekrytering? ..í í í í í í í í í í í í í í ..
st.

Hur många anställda har ni? ...í í í í í í í í í í í í í í
st.

Hur mycket areal brukas på gården? í
hektar

Varav hur mycket är på arrende? í
hektar

Vilket mejeri levereras mjölken till?

í .

Hur många år har du själv drivit mjölkproduktionen på gården? í í í í í í år

Drivs gården: ekologiskt eller konventionellt? (sätt kryss)

Ringa in det alternativ som stämmer bäst om dig, går bra att ringa in flera alternativ?

1a. Hur tror du mjölkproduktionen kommer se ut om **5** år på din gård?

Likadant som det gör idag dvs. fortfarande uppbundet och samma koantal

Utökad med fler uppbundna platser i det befintliga stallet

Byggt ny/om till lösdriftsstall (gå till fråga 2)

Ställt om till annat djurslag t. ex köttjur (gå till fråga 3)

Slutat helt och hållet med nötkreatur (gå till fråga 3)

Annat svar:

í .....
 í
 í í í í í í í í í í í í

1b. Hur tror du mjölkproduktionen kommer se ut om **10** år på din gård?

Likadant som det gör idag dvs. fortfarande uppbundet och samma koantal

Utökad med fler uppbundna platser i det befintliga stallet

Byggt ny/om till lösdriftsstall (gå till fråga 2)

Ställt om till annat djurslag t. ex köttjur (gå till fråga 3)

Slutat helt och hållet med nötkreatur (gå till fråga 3)

Annat svar:

í .....
 í
 í í í í í í í í í í í í

2. Om du planerar att bygga nytt lösdriftsstall, vad kommer du satsa på då?

a. Lösdrift med AMS

b. Lösdrift med grop

c. Lösdrift med karusell

3. Om du planerar att sluta med mjölkarna av vilken orsak kommer du sluta?

a. Dålig lönsamhet

b. Bristande intresse

c. Åldersskäl

d. Djurföreskrifter/miljöpåverkan

e. Brist på areal

f. Annan orsak

í
 í í

4. Finns det någon yngre generation, kanske inom familjen, som vill ta över och driva gården vidare i framtiden?

a. Ja med mjölkkor

b. Ja med annat djurslag eller växtodling

c. Nej

d. Vet ej i nuläget

5. Vad kommer du göra framöver beroende på vad du svarade på fråga 2 och 3?

- Kommer inte förändra något
- Jag kommer att införskaffa mer mark antingen köpa eller arrendera
- Jag kommer att säga upp mina arrenden
- Jag kommer att arrendera ut min mark
- Jag kommer att arrendera ut mina fastigheter
- Jag kommer att säga upp personal
- Jag kommer att anställa mer personal
- Jag kommer börja jobba med något annat inom samma bransch
- Jag kommer börja jobba inom någon annan bransch
- Jag kommer att gå i pension
- Annat

svar:í
í í í í

Tack på förhand!! Martin Lundin

